

Глубіш Л.Я.,
канд. екон. наук, доцент,
здобувачка наукового ступеня д-ра екон. наук,
Львівський національний аграрний університет

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ПОБУДОВИ ГАРМОНІЙНОГО РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЙОГО РОЗВИТКУ

Hlubish L.Ya.,
cand.sc.(econ.), assoc. prof.,
applicant of doctoral degree of economic sciences,
Lviv National Agrarian University

RETHINKING APPROACHES TO BUILDING A HARMONIOUS FOOD MARKET AND MODELLING ITS DEVELOPMENT

Постановка проблеми. В умовах інтеграції вітчизняної економіки у світову, рівень складності економічних процесів, що мають місце у сфері продовольчого забезпечення, визначається динамізмом змін господарсько-економічних зв'язків між множиною її стейкхолдерів, зумовлених несприятливими економічними очікуваннями та нездатністю більшості із них швидко адаптуватися до змінних умов вітчизняного та світового економічного простору. З огляду на те, що, взаємодіючи, стейкхолдери можуть послідовно або одночасно виконувати декілька ролей, має місце інтеграція функцій виробництва, споживання та державного регулювання. Вона орієнтована на утворення нової збалансованої соціально-економічної цілісності, функціонування якої ґрунтується на синергетичних основах розвитку, а тому вимагає переосмислення підходів до моделювання сфери продовольчого забезпечення як простору економічної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Пошуком ефективних шляхів гармонізації ринкової взаємодії активно займаються російські вчені, пропагуючи перехід від діалектичної моделі сприйняття реальності до тріалектичної (Стрижак Е.О., Антонович Е.Н., Бушуєв В.В., Голубєв В.С., Крутько В.Н., Адорно Т.В., Василенко С.Л., Нікітін А.В., Островська Е.П., Волгін Л.І.). Українські науковці також вбачають доцільність у тріадному методі наукового пізнання (Задорожний Г.В., Задорожна О.Г., Мельник Л.Г.), оскільки він дозволяє аналізувати різносторонню взаємодію множини стейкхолдерів як єдине ціле. Разом з тим, існують прогалини у відображенні тристоронньої ринкової взаємодії множини стейкхолдерів сфери продовольчого забезпечення у її цілісності – єдиному взаємозв'язку її частин.

Постановка завдання. Мета статті полягає у виявленні можливості досліджувати процес тристоронньої ринкової взаємодії множини стейкхолдерів сфери продовольчого забезпечення як цілісної єдності на основі формалізації динамічних змін, описуючи їхні властивості із врахуванням фактора часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основне джерело змін у сфері продовольчого забезпечення, якому властивий циклічний характер, криється у динаміці двовимірної взаємодії «виробник-споживач», множина стейкхолдерів якої діє відповідно до обраного вектора руху, тобто маркетингової стратегії. Сам вектор дій вказує на економічний інтерес (виграш, вигоду), який прагне задовольнити кожен стейкхолдер як учасник ринкових відносин, маючи у розпорядженні свій набір ресурсів. У процесі взаємодії відбувається відбір тої чи іншої конфігурації поєднання ресурсів та того чи іншого вектора руху, що понижує рівень її невизначеності [1], яка має місце за умов, коли будь-яка складова тріади (одна із суб'єктно-функціональних складових) підтримує паралельні господарські зв'язки із двома іншими, гармонізуючи, в такий спосіб процес їх коеволюції з динамікою власного розвитку, не втручаючись, при цьому у їхню двовимірну взаємодію [1]. Динамізмом ринкову взаємодію як оборотний економічний процес, якому властиві причинно-наслідкові зв'язки, наділяє фактор часу.

Термін «вектор» (лат. *vector* – несучий), як правило, трактується як спрямований відрізок [2, с. 201], або як впорядкована пара точок [3], але крізь призму тріадної парадигми під вектором розуміють конструкцію, компонентами якої є ті, хто його складає [4]. Узагальнюючи розглянуті тлумачення, можна зробити висновок, що вектор є цілісною категорією, наділеною властивістю вказувати напрям економічної поведінки (стратегію) множини складових, об'єднаних за функціональною ознакою. Тому сферу продовольчого забезпечення можна розглядати як простір сформований взаємодією множини її стейкхолдерів. Однак, зважаючи на те, що вектори розділяють

простір тристоронньої ринкової взаємодії на двовимірні її площини: «держава-виробник», «держава-споживач» та «виробник-споживач», – може виникнути ілюзія багатоплоскостової взаємодії. Натомість, поділяючи думку Н. Смородінської, стверджуємо, що сфера продовольчого забезпечення, в описаний вище спосіб, трансформується у відкритий багатовимірний простір [5]. Такий підхід дає змогу оцінити рівень оптимізації економічних ефектів між сторонами ринкової взаємодії, як у двовимірних площинах, так і інтегрального ефекту взаємодії у системній тріаді загалом, який може виникати лише за умови взаємодії трьох суб'єктно-функціональних складових сфери продовольчого забезпечення шляхом налагодження мережі господарських зв'язків між їхніми стейкхолдерами, кожен з яких володіє відповідною ресурсною базою та діє відповідно до власного визначеного вектора руху. Досягнутий рівень оптимізації економічних ефектів є свідченням синергії вигідності співпраці їхніх стейкхолдерів, як обов'язкової умови побудови моделі гармонійного ринку продовольства. Одночасно, результат, отриманий в процесі оцінювання, за потреби, дозволить розробити дієвий механізм узгодження різновекторних інтересів стейкхолдерів тріади суб'єктно-функціональних складових вітчизняної сфери продовольчого забезпечення та побудувати її оптимальну конструкцію.

В ході моделювання процесу продовольчого забезпечення, його можна інтерпретувати в якості формалізованої гри, при побудові якої слід зважати на економічну ситуацію, наявну в галузях національної економіки, на сировинних ринках та ринках готової продукції, а також на здатність учасників взаємодії у певний спосіб впливати на хід подій. Тому виникає необхідність окреслення необхідних змін умов гри (ринкових взаємовідносин), щоб нова гра (ринкова взаємодія) забезпечила потрібний результат (конкретний економічний ефект). Згідно теорії ігор, гра виникає за наявності двох гравців [6] – насправді ж вона завжди виникає між двома гравцями, усі решту є лише учасниками гри. При цьому як гравцями, так і учасниками гри можуть бути як окремі стейкхолдери, так і їх групи. Єдина відмінність полягає у позиції стейкхолдера в процесі ринкової взаємодії. Зокрема, гравцями слід вважати стейкхолдерів та їх групи з активною позицією (групи тиску та групи впливу), для яких властивим є усвідомлення економічних інтересів від участі у взаємодії та скоординованість дій щодо їх задоволення. Тоді як учасниками гри, однозначно, слід вважати стейкхолдерів, що належать до, так званих, квазі-груп, економічні інтереси яких мають латентну форму, оскільки є неусвідомленими членами цієї групи. Здебільшого ігри (взаємодія) накладаються одна на одну, через схожі цілі гравців (учасників взаємодії), що створює ілюзію гри з множиною гравців. Тому розвиток ринкових відносин, об'єднуючи в такий спосіб усі три сторони взаємодії, здійснюється за подвійною спіраллю. Проте його суть полягає не у вирішенні протиріч, а у концептуальному триєдиному синтезі [7], здатному відобразити предмет наукового дослідження – тристоронню ринкову взаємодію множини стейкхолдерів сфери продовольчого забезпечення України, у її цілісності – єдиному та взаємному зв'язку її частин.

Звідси, взаємодія абсолютних протилежних формуює триєдиний простір, який слід розглядати як цілісність, що гармонійно розвивається [8]. При цьому триєдина гармонізація взаємодії визначається якісними та кількісними параметрами, характеризуючи умови, необхідні для функціонування та розвитку її суб'єктів. Це дає можливість досліджувати процес взаємодії на різних його стадіях між трьома функціональними сферами складних триєдиних економічних систем, описуючи їхні властивості на основі дихотомічної рівноваги [9]. Така логіка формує модель розвитку сфери продовольчого забезпечення, як слабоструктурованої системи відкритого типу, відому під назвою «потрійна спіраль» (англ. *Triple Helix Model*), згідно якої три рівноправних партнери наближають та переплітають свої функції в процесі інтерактивної взаємодії (рис. 1). Спіралеподібна форма відтворення процесів щодо продовольчого забезпечення в ході ринкової взаємодії в динаміці залежно від її результатів може бути прогресивною, регресивною або сталою.

Дана модель формалізує динамічні зрушення, що відбуваються в структурі взаємодії трьох функціональних сфер, уособлюючи сукупність складових єдиної економічної системи, взаємозв'язків між ними виражених в якості мережі господарських зв'язків між їхніми стейкхолдерами, а також функціональних просторів як результатів економічних процесів, що мають місце в ході ринкової взаємодії. Подібний висновок робить в ході власних досліджень Г. Іцковіц: модель потрійної спіралі не просто скеровує у потрібне русло співпрацю між суб'єктами трьох інституційних сфер, а уособлює модель простору взаємодії, тому її слід оцінювати не лише з точки зору інституційних сфер і їхньої взаємодії, наявності простору, в якому вона здійснюється, але й з точки зору людських ресурсів, здатних переміщатися із одної функціональної сфери до іншої і/або набувати ознак відразу обох [10].

Функціональне переплетення тріади суб'єктно-функціональних складових сфери продовольчого забезпечення шляхом налагодження господарських відносин між множиною їхніх стейкхолдерів дає підстави стверджувати, що дана модель уособлює мережевий механізм узгодження дій та збалансування інтересів на основі рівності граничних жертв задля досягнення гармонії у ході ринкової взаємодії.

Таким чином, зародження моделі потрійної спіралі відбувається тоді, коли держава, виробник та споживач докладають спільних зусиль для гармонізації триєдиної взаємодії на ринку продовольства. Такий хід думок лише вкотре підтверджує доцільність переорієнтації вітчизняного економічного простору та зокрема сфери продовольчого забезпечення на модель моральної економіки.

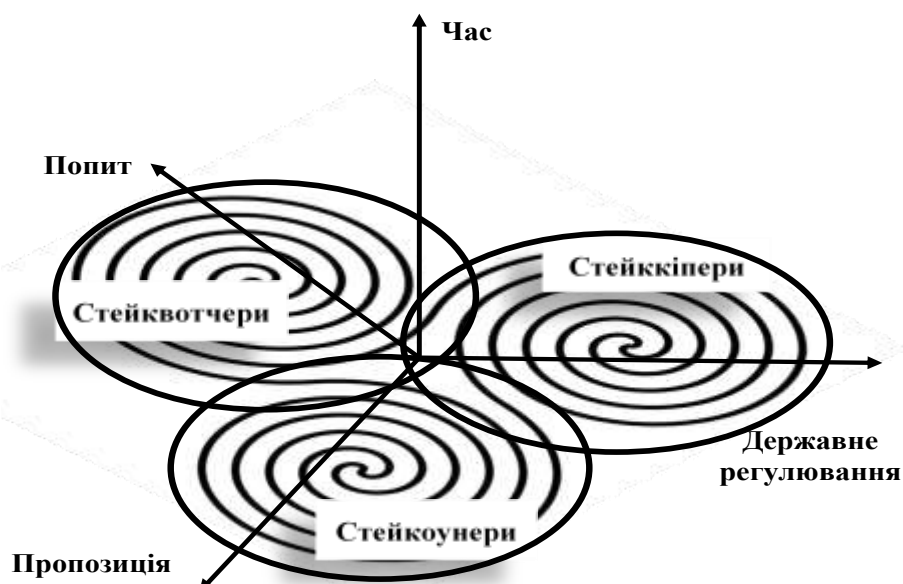

Рис. 1. Синтетична взаємодія стейкхолдерів суб'єктно-функціональних складових сфери продовольчого забезпечення в потрійній спіралі

Джерело: розробка автора

В економічній літературі набули поширення два компліментарні, але різні теоретичні підходи використання моделі потрійної спіралі: інституційний та еволюційний. Інституційний підхід за допомогою порівняльного та історичного аналізу вивчає характер взаємодії між трьома суб'єктно-функціональними складовими на різних стадіях еволюції економічних систем і на різних рівнях зв'язків між їхніми стейкхолдерами, виявляючи чинники розвитку економічних процесів між ними. Еволюційний підхід розглядає три функціональні сфери як складові загальної системи, які коєволюціонують та спільно адаптуються до змінних умов зовнішнього економічного середовища. Взаємодія між ними на принципах потрійної спіралі здійснюється в межах кластерних мереж і їхніх інституцій, що постійно змінюють свою внутрішню структуру [1]. Звідси потрійна спіраль, відображаючи матрицю мережевої скоординованої та взаємодоповненої взаємодії трьох функціонально різних гравців, формує складну синергію прямих та зворотних зв'язків, яка створює унікальні можливості для розвитку. Потрійна спіраль як інституційна матриця гармонізації взаємодії стейкхолдерів тріади суб'єктно-функціональних складових вітчизняної сфери продовольчого забезпечення у повному діапазоні виробничих, споживчих та регулюючих аспектів має забезпечити її синергетичну стійкість в умовах глобалізації продовольчих ринків. Синергетичні властивості функціонування тріади суб'єктно-функціональних складових сфери продовольчого забезпечення викликають узгоджену взаємодію між ними як окремими частинами через стейкхолдерів. Завдяки налагодженню господарських взаємозв'язків між ними та взаємопроникності, досягнутій через здійснення економічних процесів, – вони становлять єдине ціле.

Таким чином, підвищення рівня адаптованості стейкхолдерів кластерної мережі тріади суб'єктно-функціональних складових сфери продовольчого забезпечення до змінних умов зовнішнього економічного середовища закладає передумови до виникнення в цих мережах синергії або потрійного виграву (вигоди) як інтегрованого ефекту взаємодії.

Про порушення гармонійності свідчатиме зближення векторів та, одночасно, глибше накладення спіралей, що вказуватиме на наявність диспропорцій у взаємодії стейкхолдерів вітчизняної сфери продовольчого забезпечення, а зумовленої дисбалансом їхніх економічних інтересів. Зокрема, наслідком зближення держави та виробника стане їхнє віддалення від третьої компоненти – споживача, що вказуватиме, з одного боку, на ухвалення рішень на підставі короткотермінової вигоди та поширення корупції, що призведе до нераціонального розподілу ресурсів, а з іншого – інтересами споживача буде знехтувано у частині раціонального співвідношення ціна/якість продовольства, дотримання норм та технологій виробничих процесів, що знайде своє віддзеркалення у динаміці та структурі захворювань, рівні продуктивності праці, а також, беручи до уваги специфіку галузі, – погіршенні стану продуктивних земель та підземних вод. У свою чергу, надмірний протекціонізм та фінансова підтримка виробника з боку держави закладає ризик перенасичення ринку дотаційними видами продовольства, зниження рівня конкурентоспроможності вітчизняного товаровиробника на світовому ринку. Наближення держави і споживача формує ризик для спаду економічної активності, зростання рівня безробіття та обмеження підприємницької ініціативи. Ще один варіант відхилення від оптимального формату взаємодії – намагання виробника максимально задовольнити економічні інтереси, очікування та потреби споживача, що вимагає додаткового вкладення ресурсів і структурної

перебудови господарських зв'язків – як результат, державна складова суттєво відсувається. Це призведе до значних диспропорцій в частині створення штучного попиту на державну фінансову підтримку для покриття потреби у реальному капіталі, необхідному для розширеного відтворення виробництва. За таких умов, з метою недопущення загрози продовольчій безпеці, держава, узгоджуючи діалектичний взаємозв'язок економічних інтересів виробника і споживача на принципах часткового узгодження економічних потреб та відповідного їх задоволення, змушена буде вживати заходів щодо усунення цих негативних впливів. Таким чином, в ході ринкової взаємодії дві її сторони завжди отримують однаковий ефект, а третя – протилежний, але при цьому вони становлять єдине ціле. Численні системні суперечності між учасниками ринкової взаємодії та низький рівень їх адаптованості до сучасних ринкових реалій обумовлює діадна парадигма наукового світосприйняття. Її домінування в якості методологічної основи наукових досліджень, слугує першопричиною кризових явищ в економіці та породжує нові їх рівні [11, с. 85]. Тому науковці дедалі частіше замислюються над питанням: з яких позицій слід моделювати ринкову взаємодію на перспективу – з діадної парадигми розвитку, в основу якої покладено принципи діалектики, чи тріадної, що базується на засадах тріалектики [12, с. 70]. Використання діалектичної логіки у проведенні наукових досліджень призвело до усвідомлення її практичної недостатності та обмеженості [13, с. 11; 14; 15]. Сумніви фахівців стосовно універсальності діалектики обумовлені її недосконалістю в частині виокремлення протиріч [14], які у більшості випадків є неспіврозмірними та неспівставними [16], що накладає певні обмеження на хід наукового дослідження. Сьогодні діалектику прийнято вважати єдиною методологією науки – наслідком її широкого застосування є дроблення науки, що викривлює цілі наукового пошуку. Так, згідно діалектики Гегеля, джерелом розвитку є внутрішні суперечності в системах, що еволюціонують [17]. Однак, діалектика не здатна відобразити цілісність систем, яка досягається шляхом гармонізації взаємодії її складових завдяки «руху від протидії до досягнення розумного компромісу [18]». Свого часу пошуком золоті середини між двома крайнощами тріади займався Конфуцій. Він вбачав у ній найвищий принцип розвитку, згідно якого між двома протиріччями вибір робиться на користь третього шляху. Суть методології компромісу Конфуція полягає у пом'якшенні протиріч та попередженні їхнього загострення [19]. Китайська філософія побудована на баченні, що боротьба – відносна, цілісність – абсолютна, а розвиток – циклічний. Оскільки діалектична (діадна) логіка наукового пошуку, акцентуючи увагу на двох протилежностях, не дає змоги цілковито оцінити реальний стан справ, передбачити економічні наслідки, зміни в результатах економічної діяльності для всіх сторін ринкової взаємодії одночасно, то можна стверджувати, що вона вичерпала себе.

Отже, постає необхідність переходу до принципів тріалектичної (тріадної) логіки [20, с. 86]. Звідси, діалектичний метод трансформується в тріалектичний – метод пізнання єдиного цілого не у розвитку і боротьбі протилежностей, а в єдності фундаментальної взаємодії складових ієрархічних багаторівневих систем [21]. В такий спосіб, як акцентує увагу в одній із своїх праць Л. Г. Мельник, на зміну діалектиці протиріч приходить тріалектика одноріч [22, с. 15]. Тріалектичний метод пізнання почав зароджуватися у філософії в кінці другого тисячоліття. Сьогодні тріалектика стає філософською теорією пізнання, новітньою методологічною основою та основним метаметодом гармонійного розвитку економічної системи загалом, а також окремих її сфер та галузей. Вона дозволяє запровадити в наукове осягнення природи економічних явищ та процесів ціннісну вертикаль, що є наріжним каменем наукового дослідження ринкової взаємодії крізь призму антропоцентризму. Головна теза тріалектики – у світі не існує нічого, окрім триєдиного простору, що перебуває у постійному русі [8], оскільки його формує взаємодія.

В умовах глобалізації застосування тріалектичних засад наукового пізнання зумовлене динамізмом змін у конструкції економічної системи; господарських зв'язках між її складовими; економічних процесах, що між ними відбуваються, а також їхніх наслідках. Перевагою тріалектичної методології є те, що вона дає змогу сприймати множинну компонентів як цілісність. При цьому вони не розділяються і не зливаються, а постійно взаємно збагачуються новим змістом цілісності, яку, взаємодіючи, формують [23]. Перевагою тріалектики над діалектикою є те, що вона додатково описує феномени компромісу та гармонії у взаємодії [24], а через побудову системних тріад дозволяє виявляти передумови розвитку економічних систем. Гармонія – достатньо широке поняття, проте воно є дещо ближчим до методології, ніж до окремої науки, оскільки є метою і засобом розвитку економіки [25], а її фундаментальні принципи дозволяють ефективно управляти складними системами.

Висновки з проведеного дослідження. Враховуючи, що ринкова взаємодія у вітчизняній сфері продовольчого забезпечення як багатогранний процес має тенденцію до нарощування динамізму, ускладнення її структури через збільшення кількості стейкхолдерів дає підстави для припущень, що для пошуку шляхів створення методів гармонізації їхньої тристоронньої взаємодії слід зосередити зусилля на визначенні системи детермінант, що провокують диспропорції на ринку продовольства. Тому ідея гармонізації ринкової взаємодії стейкхолдерів тріади суб'єктно-функціональних складових сфери продовольчого забезпечення України як слабоструктурованої системи відкритого типу має стати пріоритетною, зберігаючи простоту і доступність для практикування

можливостей побудови оптимальної конструкції та налагодження оптимального формату тристоронньої взаємодії.

Таким чином, тріалектика дозволяє цілісно та ґрунтовно дослідити тристоронню взаємодію стейкхолдерів вітчизняної сфери продовольчого забезпечення, тому її слід вважати філософським методом і теорією побудови гармонійного ринку продовольства. Тоді як застосування на практиці її законів створить передумови для виходу агропродовольчого комплексу України на нові рівні розвитку та напрацювати стратегії національного відродження.

Література

1. Катуків Д. Сетеві взаємодії в інноваційній економіці: модель трійної спіралі. *Вісник інституту економіки Російської академії наук*. 2013. № 2. С. 112-121.
2. Советский энциклопедический словарь / Гл. ред. Прохоров А. М. 3-е изд. Москва : Сов. Энциклопедия, 1985. 1600 с.
3. Тихонов А. А. Векторная алгебра – язык современной механики : учебное пособие. Санкт-Петербург : ГТУРП, ГОУВПО, 2008. 30 с.
4. Задорожний Г. В., Задорожная О. Г. Триалектика как методология истинного хозяйственного постижения реальности и человека (препринт научного доклада на Харьковском Каразинском междисциплинарном методологическом семинаре). Харьков : ХНУ им. В. Н. Каразина, 2017. 32 с.
5. Смородинская Н. Тройная спираль как новая матрица экономических систем. *Инновации*. 2011. № 4 (150). С. 66-78.
6. Шиян А. А. Теорія ігор: основи та застосування в економіці та менеджменті : навч. посіб. Вінниця : ВНТУ, 2009. 164 с.
7. Стрижак Е. О. Научный метод экономической теории : от диалектики к триалектике. *БізнесІнформ*. 2013. № 10. С. 8-13.
8. Василенко С. Л., Сергиенко П. Я. Математика и гармония целостности. К I-му международному конгрессу по математическим проблемам гармонии (Одесса, 2010). URL: <http://314159.ru/vasilenko/vasilenko2.htm> (дата звернення: 18.01.2020).
9. Харитонов А. С. Тройная золотая спираль развития сложных систем. URL: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0232/013a/2022-hrt.pdf>. (дата звернення 15.01.2020 р.)
10. Ицковиц Г. Модель трійної спіралі. *Инновации*. 2011. № 4 (150). С. 5-10.
11. Антонович Е. Н. Генезис и уровни познания структуры триады в философии. *Территория новых возможностей. Вестник Владивостокского государственного университета экономики и сервиса*. 2014. № 1. С. 80-99.
12. Бушуев В. В., Голубев В. С., Крутько В. Н. Триалектика развития и социогуманизм. *Стратегические приоритеты*. 2014. № 3. С. 63-75.
13. Адорно Т. В. Негативная диалектика. Москва : Зуркам, 2011. 416 с.
14. Василенко С. Л., Никитин А. В. От диалектики к поли(а)лектике и назад ... в будущее. URL: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0226/002a/1102-vsник.pdf>. (дата звернення 18.01.2020 р.)
15. Поппер К. Что такое диалектика? URL: <http://philosophy.ru/library/vopros/50.html>. (дата звернення 19.01.2020 р.)
16. Голубев В. С. Триалектика истории. *История и современность*. 2014. № 2. С. 3-16.
17. Гегель Г. В. Ф. Наука логики. В 3-х т. Москва : Мысль, 1970. Т.1. 501 с.
18. Голубев В. С. Структурная энергия и геополитика. *Энергетическая политика*. 2014. № 5. С. 37-44.
19. История китайской философии / пер. В. С. Таскина. Общая редакция и послесловие М. Л. Титаренко. Москва : Прогресс, 1989. 552 с.
20. Островская Е. П. Триалектика как метод мышления. *Вопросы культурологии*. 2009. № 2. С. 85-86.
21. Волгин Л. И. От диалектики через научное познание к триалектике. URL: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160038.htm> (дата звернення 18.01.2020 р.)
22. Мельник Л. Г. Основы триалектического подхода к анализу самоорганизации экономических систем. *Механізм регулювання економіки*. 2014. № 2. С. 9-21.
23. Задорожна О. Г. Від економіки до господарства: основні методологічні засади антикризового парадигмального переходу до формату постнекласичної економічної науки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. Вип. 22. С. 11-16.
24. Голубев В. С. Гармония спасет мир. *Стратегические приоритеты*. 2017. №1 (13). С. 106-110.
25. Книщенко Т. Аналіз структурних макроекономічних показників на основі принципів гармонійності. *Соціально-економічні проблеми і держава*. 2012. Вип. 1 (6). С. 66-73.

References

1. Katukov, D. (2013), "Network interactions in an innovative economy: The triple helix model", *Vestnik instituta ekonomiki Rosiyskoy akademii nauk*, no. 2, pp. 112–121.
2. Prokhorov, A.M. (Ed.) (1985), *Sovietskii entsiklopedicheskii slovar* [Soviet encyclopedic dictionary], 3-d edition, Sov. Entsiklopediya, Moscow, Russia, 1600 p.
3. Tikhonov, A.A. (2008), *Viektornaia algebra – iazyk sovremiennoi miekhaniki* [Vector algebra – the language of modern mechanics], textbook, GOUVPO, SPbGTURP, St. Petersburg, Russia, 30 p.
4. Zadorozhnyi, G.V., and Zadorozhnaya, O.G. (2017), *Trialektika kak metodologiya istinnogo khoziaistviennogo postizheniia realnosti i chielovieka* [Trialelectics as a methodology of true economic comprehension of reality and man] / (prieprint nauchnogo doklada na Kharkovskom Karazinskom miezhdistsyplinarnom metodologichieskom sieminarie), KNU im. V.N. Karazina, Kharkov, Ukraine, 32 p.
5. Smorodinskaya, N. (2011), "The triple helix as a new matrix of the economic systems", *Innovatsii*, no. 4 (150), pp. 66–78.
6. Shyian, A.A. (2009), *Teoriia ihor: osnovy ta zastosuvannia v ekonomitsi ta menedzhmenti* [Game theory: fundamentals and applications in economics and management], textbook, VNTU, Vinnytsia, Ukraine, 164 p.
7. Stryzhak, E.O. (2013), "The scientific method of economic theory: from dialectic to trialectic", *Biznessinform*, no. 10, pp. 8–13.
8. Vasilenko, S.L. and Serhyenko, P.Ya. (2010), *Matiematika i garmoniiia tselostnosti. K 1-mu mezhdunarodnomu kongressu po matematicheskim problemam garmonii* [Mathematics and harmony of integrity], To the 1st international congress on mathematical problems of harmony", available at: <http://314159.ru/vasilenko/vasilenko2.htm>. (access date January 18, 2020).
9. Kharitonov, A.S. "The gold triple helix of complex systems development", available at: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0232/013a/2022-hrt.pdf>. (access date January 15, 2020).
10. Itskovits, G. (2011), "The triple helix model", *Innovatsii*, no. 4 (150), pp. 5–10.
11. Antonovich, Ye.N. (2014), "Genesis and levels of cognition of the structure of the triad in philosophy", *Teritiriya novykh vozmozhnostiey. Viestnik Vladivostokskogo gosudarstviennogo univiersitieta ekonomiki i servisa*, no.1, pp. 80–99.
12. Bushuyev, V.V., Golubiev, V.S. and Krutko V.N. (2014), "Trialectic of development and the sociohumanism", *Strategichieskiye prioritety*, no. 3, pp. 63–75.
13. Adorno, T.V. (2011), *Nieгатivnaia dialiektika* [Negative dialectic], Zurkamp, Moscow, Russia, 416 p.
14. Vasilenko, S.L. and Nikitin, A.V. "From dialectic to poli(a)lectic and back to ... future", available at: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0226/002a/1102-vsniк.pdf>. (access date January 18, 2020).
15. Popper, K. "The dialectic – what is it", available at: <http://philosophy.ru/library/vopros/50.html>. (access date January 19, 2020).
16. Golubiev, V.S. (2014), "The trialectic of history", *Istoriya i sovremennost*, no. 2, pp. 3–16.
17. Hehel, Heorh Vyliam Fridrikh (1970), *Nauka logiki* [Science of logic], vol. 1. Mysl, Moscow, Russia, 501 p.
18. Golubiev, V.S. (2014), "The structural energy and the geopolitics", *Energetichieskaya politika*, no. 5, pp. 37–44.
19. Titarenko, M.L. (ed.) (1989), *Istoriia kitaiskoi filosofii* [The history of chinese philosophy] / translate V. S. Taskin, Progress, Moscow, Russia, 552 p.
20. Ostrovskaya, Ye.P. (2009), "The trialectic as a thinking method", *Voprosy kulturologii*, no. 2, pp. 85–86.
21. Volgin, L.I. "From dialectic through the science cognition to trialectic", available at: <http://www.trinitas.ru/rus/doc/0016/001a/00160038.htm>. (access date January 18, 2020).
22. Melnyk, L.G. (2014), "The foundations of trialectical approach to the analyzing of self-organization of economic systems", *Mekhanizm rehuliuвання ekonomiky*, no 2, pp. 9–21.
23. Zadorozhna, O.G. (2018), "From the economy to enterprise: the main methodological principles of the anti-crisis paradigm transition to the format of post-classical economic science", *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky*, no. 22, pp. 11–16.
24. Golubiev, V.S. (2017), "The harmony will save the world", *Stratehichieskiye prioritety*, no.1 (13), pp. 106–110.
25. Knyshenko, T. (2012), "The analysis of structural macroeconomic indicators on the basis harmony principles", *Sotsialno-ekonomichni problemy i derzhava*, no. 1 (6), pp. 66–73.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2020 р.